

«ALISHER NAVOIY VA XXI ASR»

Buyuk shoir va mutafakkir tavalludining
580 yilligiga bag'ishlangan xalqaro
ilmiy-nazariy anjuman
materiallari

2021-yil, 8-9-fevral

ALISHER NAVOIY NOMIDAGI
TO'G'RIKENT DAVLAT O'ZBEK TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI

«ALISHER NAVOI AND THE XXI CENTURY»

The Materials of the International
Scientific-Theoretical Conference on the Theme
2021 year 8-9 february

«ALISHER NAVOIY VA XXI ASR»

*Buyuk shoir va mutafakkir tavalludining 580 yilligiga
bag'ishlangan xalqaro ilmiy-nazariy anjuman materiallari*

Toshkent, 2021-yil 8-fevral

The Materials of the International
Scientific-Theoretical Conference on the Theme

«ALISHER NAVOI AND THE XXI CENTURY»

Tashkent, 2021 year 8 february

IJOD VA MAHORAT

Umida RASULOVA

ToshDO‘TAU

Annotatsiya

Maqolada Alisher Navoiyning “Tarixi anbiyo va hukamo” va “Majolis un-nafois” asarlari mohiyati borasida mulohaza yuritiladi.

Kalit so‘zlar: adabiyot, badiiyat, poetika, ijod, so‘z, tafakkur.

Resume

The article discusses the essence of Alisher Navoi’s works “History of the Prophet and the Ruler” and “Majolis un-nafois”.

Key words: literature, art, poetics, creativity, speech, thinking.

San’at olamini yangi obraz, ifoda, tasvir bilan boyitgan qomusiy bilim sohibi Alisher Navoiy ilmiy, badiiy merosidan bahramandlik kishiga huzur bag‘ishlaydi. Asrlar silsilasida ijodkor tafakkur olami ne’matlari kitobxonning ma’naviyatini yuksaltirib kelmoqda. Alisher Navoiy ijodini turli rakursdan o‘rganish adabiyotshunoslik, tilshunoslik, adabiy tanqid, tarix, falsafa, estetika kabi sohalarga doir qimmatli ma’lumotlardan boxabar bo‘lish imkonini beradi. Uning sharq hamda islom falsafasi uyg‘unligidagi asarlari zamirida oshiq inson mohiyati namoyon bo‘ladi. Hazrat Navoiy foniy va boqiy dunyo orasidagi tafovutni ko‘plab asarlari vositasida basir insonga anglatishga harakat qilgan. Farhod, Majnun, Iskandar timsollarida Yaratganga oshiq saodatmandning turli sinoatda toblanishi poetik ifodani to‘ldirib borgan. Ijodkorning diniy, dunyoviy ilm mahzanini teran singdirgani har narsadan ma’no uqib, nabototu hayvonotning odamzot bilan yaxlitligini real, ishonchli lavhalarda yoritib berish mahoratida ko‘rinadi. Alisher Navoiy zakovati, didi, sajiyasi uning qahramonlari ruhiyatini sinchiklab o‘rganish jarayonida ham ayonlashib boradi. Pok ko‘ngil, oshiq dardmand, chin e’tiqod sohiblarini badiiyat dunyosiga olib kirgan ijodkor insoniyatni haqiqat manziliga yo‘naltirishni maqsad aylagan.

Alisher Navoiy “Tarixi anbiyo va hukamo” asarida Qur’oni Karim asosida payg‘ambarlar fitrati yoritilib, voqyealar tasvirida turli makonu zamondagi bog‘liqlikka rioya etiladi. Ijodkor qahramon tiynatidagi imon quvvati, sabru qanoatini aniq hayotiy voqyealar tizimida yetkazishga muvaffaq bo‘ladi. Asarda nabiyalar ahkomi, tavoze ila Yaratgan hukmiga itoati turli mo‘jiza, sinoatlar kesimida taqdim etiladi. Payg‘ambarlar qavmu elatlarni yolg‘iz Allohga e’tiqod qilishga chorlab, kishilarning imon halovatini tuyushiga sababchi bo‘lganlar. Alisher Navoiy xokisor, kamtar, sobiru shokir insonlarni e’tiqodsiz, zulmkor kishilar bilan muqoyasa aylab, shayton nayrangi, vasvasasidan yiroq bo‘lishni ta’kidlab boradi. Bu asarda shoir payg‘ambarlar tarixidagi mayda tafsilotu holatgacha, hayvonlar rangi, fe’ligicha inobatga olib ularni qiziqarli, ta’sirli tasvirlashga sazovor bo‘ladi. Mazkur asarda soddalik, aniqlik, mantiqiylik yetakchilik qiladi. Alisher Navoiy asarida qism, lavhalarni jamlab, yaxlit manzara, tasavvurni hosil qilishga erishadi. Hazrat Navoiy asari kompozitsiyasida ham rivoyat, hikoyat, she’rlar voqyelikni tarixiy jihatdan asoslash, obraz mohiyatini yoritish, axloqiy, falsafiy qarashlarni umumlashtirish maqsadida qo‘llangani kuzatiladi. Ijodkorga Qur’oni Karimdagi qissalar tayanch, asos bo‘lgani, badiiy niyatini ro‘yobga chiqarish jarayonida tasavvur, tafakkur mahsulidan unumli foydalangani ma’lum bo‘ladi. Mazkur asar turkiy tilda yaratilgani, badiiy ifoda ila to‘yintirilgani bilan e’tiborga molik.

Adabiy maydonda o‘z uslubi, ovoziga ega ijod ahlini nafis majlis tegrasiga jamlagan donishmand inson xolis nigoh bilan ular asarini baholashga jazm etadi. Bunda ijtimoiy, madaniy, siyosiy vaziyatga ham ahamiyat qaratilib, san’atkoru ulamolar voyaga yetgan muhitning ta’siri nazardan qolmaydi. Alisher Navoiy o‘tmishdagi siymolar, bugungi iste’dodlar hamda yosh iqtidor egalarini iltifot ila yodga oladi. Sakkiz majlisdan tarkib topgan asarda to‘rt yuz ellik to‘qqiz nafar ijodkorlar faoliyati yoritib boriladi. Shoir bunda adabiyot ahli hasbi xoli, asari mohiyati bilan birga nazariy masalalar yechimini ham taqdim etishga intiladi. Ijodkor uslubi, so‘z qo‘llash mahorati, asar poetikasiga doir qarashlar mutafakkir intellektidan voqif aylaydi. U shuarolar portretiga chizgi tortib, ular fitratidagi fazilatlarini alohida ta’kidlab o‘tadi, ba’zan nuqsonlar borasida

ham astalik bilan, ko'ngilga ozor yetkazmay aytib ketadi. Majlisda turli soha vakillari, xususan, xattotlar, musiqashunoslar, kimyogaru falakiyotshunoslar, mudarrisu hakimlar iste'dod qirralariga oydinlik kiritiladi. Alisher Navoiy ularning ilmu fan rivojiga qo'shgan hissasini yaratgan kashfiyotlari misolida baholab boradi. Mutafakkir tomonidan asarlar mavzu ko'lami, yo'nalishi sinchiklab kuzatilib, g'azal, masnaviy, ruboiy, qit'a, qasida kabi janrlar takomillashib borgani eslatiladi.

Alisher Navoiy tazkirada ijodkorlar taxallusi, shajarasi, kasbu kori borasida ham muxtasar shaklda mulohazalar bildiradi. Xususan, masalga'y Mavlono Tusiy, fazliyotda komil Mavlono Jomiy, sohib kamol Ali Yazdiy, malikul kalom Mavlono Lutfiy, darveshvash Mavlono Atoyi, donishmand Mirxond kabilarning sifatu fazilatini aniq, lo'nda ta'rifga jo aylaydi. Tazkira sohibi har bir ijodkorning adabiyot hamda san'at takomiliga qo'shgan hissasini, uning maslagi, dunyoqarashini ham mushtaraklikda taqdim etishni lozim biladi.

Donishmand shoir avval payg'ambarlar oliy nizomi, sharaflil vazifasi, hakimlar salohiyati, mas'uliyati borasida mufassal fikr bildirgan bo'lsa, so'ng maqsadu sohasi bilan mushtarak bo'lgan qalam ahli faoliyatini yoritishga noil bo'lib, insoniyat tarixi zarvarag'ini muhim asror bilan to'ldiradi. Alisher Navoiy badiiy, ilmiy asarlari yosh avlodning tafakkur dunyosini boyitib, erkin mushohada yuritish malakasini oshirib boradi. Halollik, to'g'rilik, fidoyilik fazilatlari tanqislayotgan globallashuv jarayonida olijanob olim yaratgan nodir asarlar insoniyatni ezgulik, ma'rifatga targ'ib etaveradi.

Eshpo‘latova Saodat. “ ...O‘zgacha”	592
Усманова Азизахон. Алишер Навои и узбекские макамы	595
Hojiyeva Shahlo. Alisher Navoiyning odob-axloq haqidagi qarashlari.....	598
Hamroyeva Orzigul. Alisher Navoiy qit’alarining qofiya tizimi	602
Haydarova Gulchehra. Alisher Navoiy she’riyatida hayot va inson talqini.....	606
Xudoyorova Gulrux. “Hayrat ul-abror” va “Haj daftari”da axloqiy masalalar talqini	609
Sharipova Nigora. “Hayrat ul-abror”da muallif siymosi	614
Qorayev Sherxon. Alisher Navoiy ishtirok etgan adabiy kechalar	620
Hayitov Shavkat, Ahmadova Mahbuba. Komil Hofiz (Mug‘anniy) orzusi	627
Rasulova Umida. Ijod va mahorat.....	632
Самигова Г.А. Алишер Навои о культуре речи.....	635
Акмал Абдуллаев Амирович. Алишер Навоийнинг “Махбуб ул-кулуб” асарида турмуш ободлигига оид фалсафий қарашлар	638
Тўхтамуратов Фурқат. Навоий ижодининг Муҳсиний шеърлятига таъсири	643